

**Praktische Huisartsgeneeskunde
9 juni 2022, van der Valk Utrecht**

Het Postcovidsyndroom en de huisarts

Eline Hofman,
medisch adviseur C-support
Huisarts, kaderhuisarts ouderengeneeskunde

(potentiële) belangenverstrengeling	Geen
Voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties met bedrijven	Bedrijfsnamen
• Sponsoring of onderzoeksgeld • Honorarium of andere (financiële) vergoeding • Aandeelhouder • Andere relatie, namelijk ...	• • • •

Inhoud

- Introductie
- C-support
- Casus
- Postcovidsyndroom
- Wetenschappelijke ontwikkelingen
- Voor de praktijk
- Vragen

Over C-support

- Nazorgorganisatie in opdracht van VWS voor postcovidklachten.
- Begeleiding en advies, geen behandeling
- 14.000 patiënten waarvan 8000 patiënten anderhalf jaar klachten
- Opdrachtgever: VWS

Langdurige klachten, benaming

- **Long-covid**
- Long-haul Covid
- PASC (Post-Acute Sequelae of Covid-19)
- PACS (Post-Acute Covid Syndrome)
- Langdurige klachten na Covid-19
- **Post-Covid Syndroom**
- ...

10 januari 2020

Foto: Getty

CORONAVIRUSSEN zijn verantwoordelijk voor zo'n kwart tot een derde van alle verkoudheden en behoren tot de meest gewone virussen op aarde. Hun naam danken ze aan hun uiterlijk: ze lijken op een kroon (corona) en zijn onder de microscoop te zien.

rusten op aarde. Hun naam danken ze aan hun uiterlijk: ze lijken op een kroon (corona) en zijn onder de microscoop te zien.

zich heen dragen. Tischnis de mens kunnen coronavirussen ook muizen, katten, honden, vogels en paarden besmetten.

Nieuw virus opgedoken in China

In China is een nieuw, gevaarlijk virus ontdekt. De geheimzinnige longontsteking waaraan tientallen mensen lijden, blijkt veroorzaakt door een nog onbekend coronavirus, dat niet zo dodelijk lijkt als eerdere uitbraken.

Maarten Keulemans
Amsterdam

In de Chinese stad Wuhan kregen de afgelopen weken 59 inwoners een vreemde longontsteking. Deze week lagen zeven van hen in kritieke toestand in het ziekenhuis te Wuhan. Ook worden er in onder meer Hongkong en Zuid-Korea enkele tientallen patiënten met griepachtige verschijnselen onderzocht die eerder in Wuhan waren.

Toch is nog niet bewezen dat de ziekte van mens op mens kan worden overgedragen. Experts vermoeden dat het om een dierziekte gaat die kan overspringen op de mens. Meerdere Chinese patiënten werkten op een vismarkt waar ook kippen en vleermuizen worden verhandeld, beruchte doorgeveers van nieuwe virusen.

Bovendien blijkt het ergste leed geleden, zegt hoofd van het Nederlandse Centrum Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding Aura Timen dege vraagd. 'Voor zover we nu weten, is er de afgelopen week geen nieuwe patiënt meer besmet geraakt. Daardoor lijkt het te gaan om een cluster besmettingen dat zich eind december heeft gemanifesteerd.'

Gewone verkoudheid

De uitbraak kwam deze week naar buiten nadat tientallen inwoners van Wuhan gelijktijdig griepachtige verschijnselen hadden gekregen, zoals benauwdheid en hoge koorts. Het virus dat achter zit, blijkt een coronavirus: nauw verwant aan gewone verkoudheidsvirussen, maar ook aan het sars-virus dat 774 levens eiste in 2002-2003 in Azië en onder meer Canada en de VS.

Vóóralsnog zijn er geen aanwijzingen dat het nieuwe coronavirus ook zo dodelijk is, benadrukt de Wereldge-

VIRUS Behandeling van patiënten met het sars-virus in 2003 in China, waaraan uiteindelijk bijna 800 mensen overleden.

Foto AFP

leiding voor een negatief reisadvies. WHO al uitdat het gaat om een nieuwe. Geruststellend vindt infectieziekte- braakte lang te hebben weggemoffeld.

23 april 2022

‘De zenuwen in mijn onderbenen zijn beschadigd, ik heb een scootmobiel nodig’

Marcel van Loon (56),
verpleegkundige op
spoedeisende hulp:

‘Het was in de derde week van de coronapandemie, ik was net klaar met werken en had mijn beschermende kleding al uit, toen een van de patiënten acuut benauwd werd. Ik ben er meteen naartoe gerend, heb de man geholpen om overeind te komen. Op dat moment hoestte hij me vol in het gezicht.’

‘Vijf dagen later werd ik heel erg ziek, stikbenauwd, ruim 40 graden koorts en pijn in mijn hele lijf. Dat heeft een kleine twee weken geduurd en daarna knapte ik maar niet op. De trap oplopen moest in vijf etappes, buiten kwam ik niet verder dan een paar stappen. Die extreme vermoeidheid is gebleven, net als de zenuwpijn in mijn benen. Van de artsen die ik bezocht, kreeg ik te horen dat mijn lijf de snelheid van het herstel zou bepalen. Totdat de neuroloog me vertelde dat de zenuwen in mijn onderbenen defi-

■ *Geneeskunde Nasleep corona*

Helden van de zorg, nu ziek thuis door covid

Een groeiende groep artsen en verpleegkundigen belandt op een zijspoor door het **postcovidsyndroom**. Ze raakten, vaak tijdens hun werk, besmet met corona en kampen met een reeks langdurige klachten. Wat is er met hen aan de hand? Daar komt langzaamaan zicht op.

Door **Ellen de Visser** Foto **Manon van der Zwaal**

Artsen met long covid aan hun lot overgelaten

‘Mijn leven is stilgezet’

Hoe long covid ingrijpt, weten vier jonge artsen uit eerste hand. Niet als dokter, maar als patiënt. Worstelend met de nasleep snakken ze naar erkenning van hun ziekte en de gevolgen.

Ilse Kleijne
i.kleijne@medischcontact.nl
@medischcontact

U

itgerekend op het moment dat forensisch arts Karen van den Hondel vertelt hoe ze tegenwoordig veel opschrijft 'omdat ik het anders zo weer ben vergeten' komt er een appje van een collega binnen. Over een schouw die Van den Hondel vergeten is over te dragen. Een zucht ontsnapt haar. 'Shit. Mijn geheugen was feilloos.'

Radioloog in opleiding Tjalco van

Interview Zorgpersoneel met long covid

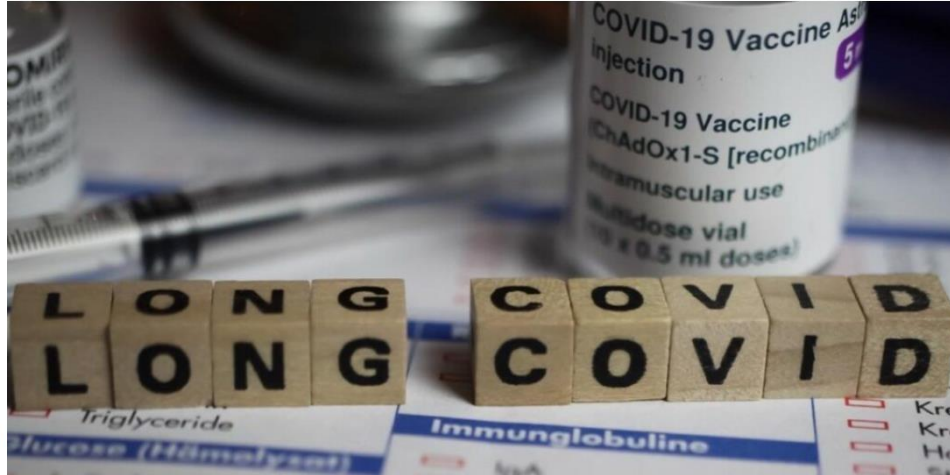
Verpleegkundige Ben van Omme (58) kreeg long covid. Binnenkort verliest hij één derde van zijn inkomen

Ambulanceverpleegkundigen speelden tijdens de pandemie een belangrijke rol bij het vervoer van covid-patiënten. Beeld ANP

De vraagtekens bij Long Covid

Geplaatst op 26 mei 2022 • Aanpassing 4 uur geleden door maurice
Geschreven door Gastblogger

OPINIE

Opinie: Wie long covid biomedisch blijft aanpakken, zal van een koude kermis thuiskomen

Hoe (lang) een mens ziek is van een infectie, scheelt per persoonlijkheid. Dit inzicht van Hippocrates verdient navolging, want ook long covid zou vanuit een biopsychosociaal model moeten worden onderzocht en behandeld.

Jan Derksen 11 april 2022, 15:00

LAATSTE CATEGORIEËN

Natuurlijke immuniteit geeft de beste bescherming
31/05

Covid-19 is voorbij
29/05

Opinies

OPINIE

Opinie: Mensen met long covid hebben niet alleen last van de symptomen, ook van de beeldvorming

Wie long covid met alleen biomedische middelen wil bestrijden, komt van een koude kermis thuis, schreef hoogleraar Jan Derksen. Psychische en sociale factoren spelen een belangrijke rol. Een huisarts reageert.

Suzanne Marcelis 15 april 2022, 13:00

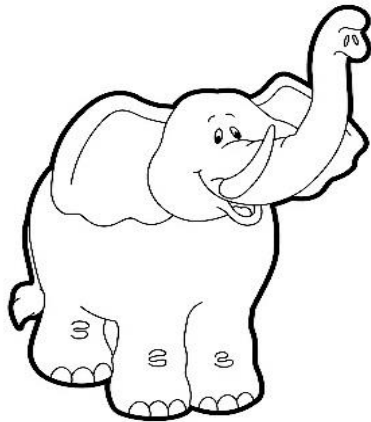

Olifanten in zaal?

Zit het niet tussen
de oren

Het zijn allemaal
mensen die al te veel
hooi op hun vork
namen

Het lijkt wel
een soort
burnout of
fibromyalgie!

Het is mijn
lichaam wat
stuk is

Gaan ze de boel
weer
psychologiseren

Ik word niet serieus
genomen

Hoe vaak komt het voor?

- Afhankelijk van de definitie kreeg 20% tot 37% van de coronapatiënten te maken met het post-COVID-syndroom (Nivel mei 2022)
- Inschatting langdurig fors beperkt (>1.5 jaar klachten): 20.000

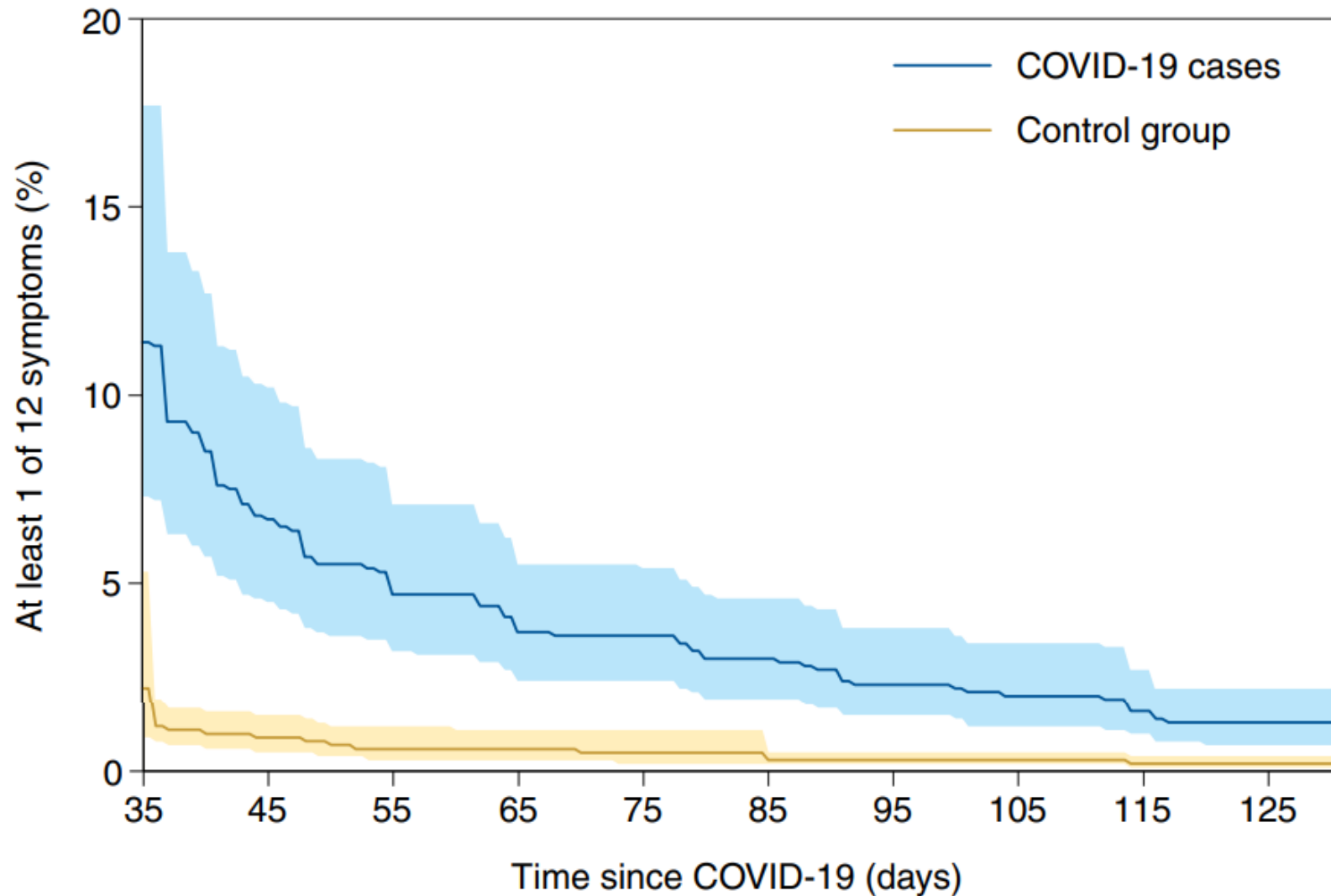
Pollvraag

Het postcovidsyndroom kent 200 verschillende symptomen

Ja/nee

Postinfectieuze aandoeningen

Pathogen	Name of PAIS	
Viral pathogens		
SARS-CoV-2	Post-acute sequelae of SARS-CoV-2 infection (PASC) Post-acute COVID-19 syndrome (PACS) Long COVID	Choutka, J., Jansari, V., Hornig, M. <i>et al.</i> Unexplained post-acute infection syndromes.
Ebola	Post-Ebola syndrome (PES) Post-Ebola virus disease syndrome (PEVDS)	
Dengue	Post-dengue fatigue syndrome (PDFS)	
Polio	Post-polio syndrome (PPS)	
SARS	Post-SARS syndrome (PSS)	
Chikungunya	Post-chikungunya chronic inflammatory rheumatism (pCHIK-CIR) Post-chikungunya disease	
EBV	No name	
West Nile virus	No name	

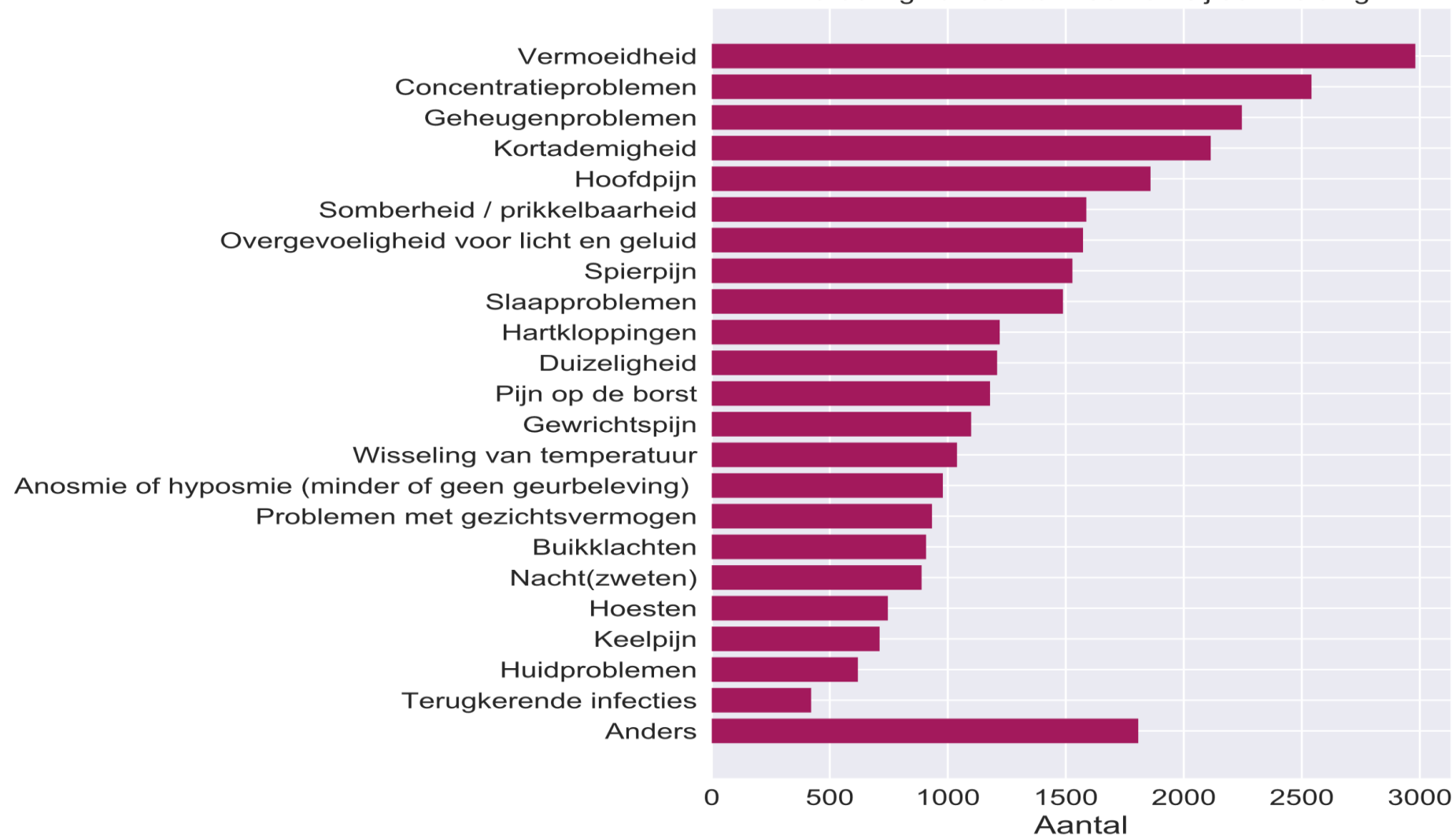

Self-reported long COVID (%)

Choutka, J., Jansari, V.,
Hornig, M. *et al.* Unexplained post-acute
infection syndromes. *Nat
Med* **28**, 911–923 (2022)

Belangrijkste klachten

Verdeling van aantal klachten bij aanmelding

Langdurige klachten na COVID-19' gepubliceerd

Richtlijn 'Langdurige klachten na COVID-19' gepubliceerd

22 MAART 2022

Op initiatief van het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG), de Federatie Medisch Specialisten en de Long Alliantie Nederland (LAN) is de multidisciplinaire richtlijn Langdurige klachten na COVID-19 versneld ontwikkeld. De richtlijn geeft antwoord op vragen over diagnostiek, begeleiding en behandeling van patiënten met langdurige coronaklachten en patiëntenvoorlichting. Minister Kuipers van VWS nam de richtlijn op 22 maart in ontvangst. 'Deze richtlijn helpt zorgverleners om patiënten met langdurige klachten na corona beter te begeleiden en behandelen. Ook bevordert het de erkenning en herkenning van dit ziektebeeld, heel belangrijk dus! Mooi om te zien hoe hier multidisciplinair aan is gewerkt door verschillende partijen', aldus de minister.

Bij de ontwikkeling van de richtlijn waren in totaal 26 veldpartijen uit de gezondheidszorg actief betrokken. Selma Tromp, neuroloog en bestuurslid Federatie Medisch Specialisten: 'Een waardevolle samenwerking waarbij veel verschillende expertises zijn samengebracht en alle partijen zich maximaal hebben ingespannen om deze richtlijn zo snel mogelijk te realiseren.'

NPO 1 juni 2022

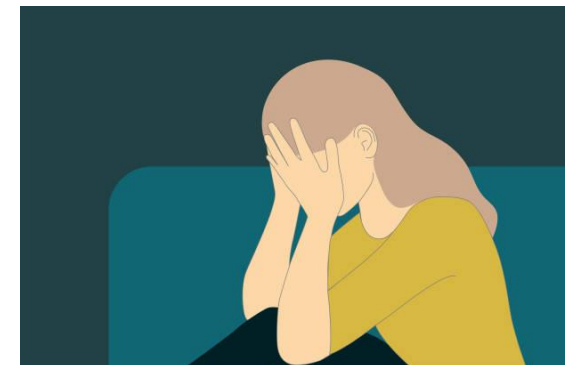
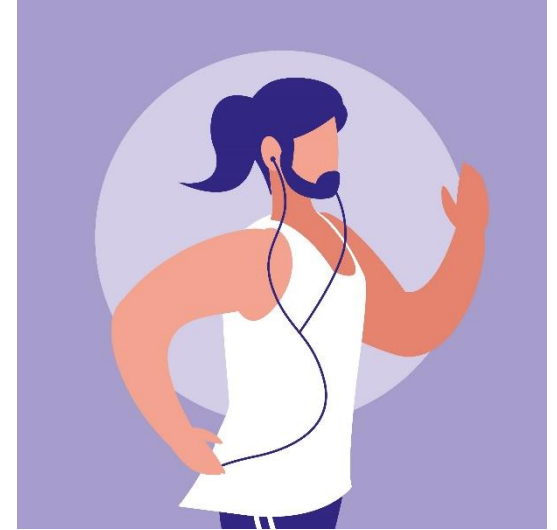
MEDIA & CULTUUR

Hollandse Zaken: aandacht voor Nederlanders die lijden aan het postcovid-syndroom

Casus Suzanne

- 31 jarige vrouw, actieve sporter, tweedejaars aios
- Acute covid zomer 2020
- Aanhoudend moe, inspanningsintolerantie, hartkloppingen en 'brain fog', duizeligheid
- Verwijzing internist, longarts: g.a
- Cardioloog: Posturaal orthostatisch Tachycardiesyndroom (POTS)

Pollvraag

Hartkloppingen bij het postcovidsyndroom komen voornamelijk door deconditionering of angst

Ja/nee

Filmpje tijdens het gaan staan

Zichtbare Post-Covid fenomenen

Tekenen van autonome disfunctie:

- Inappropriate tachycardia syndrome of POTS*

- Ademdisregulatie

*Ståhlberg M Tachycardia Syndrome: A Distinct Phenotype of Post-Acute COVID-19 Syndrome (Am J of Med, 2021)

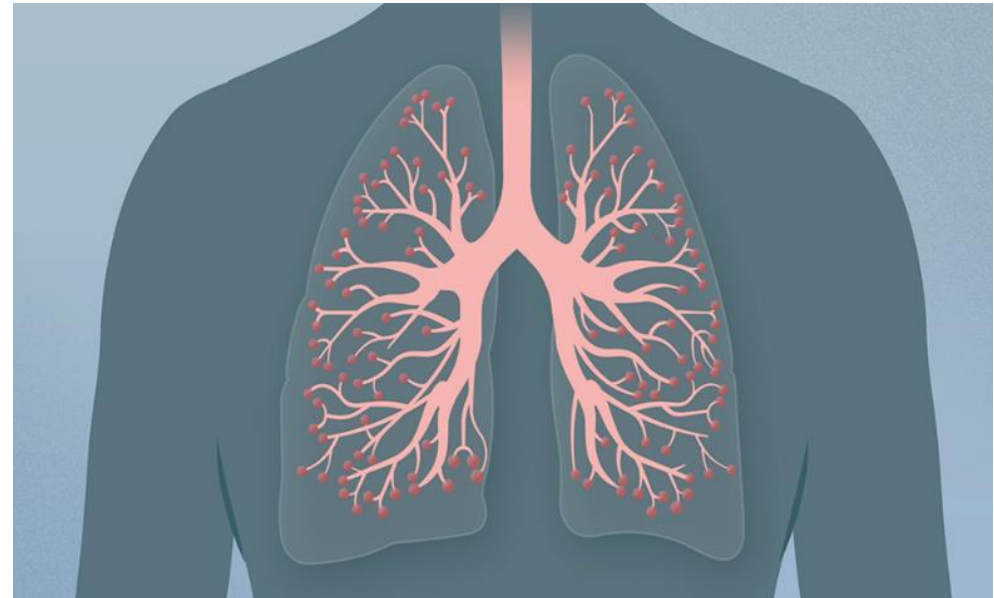
Kernsymptoom : PEM

‘Deze moeheid is echt van een andere orde. Het gaat om dynamische invaliditeit: **post-exertionele malaise**. Dit is zó overweldigend, je bent dan echt uitgeschakeld’.

Oorzaken respiratoire klachten

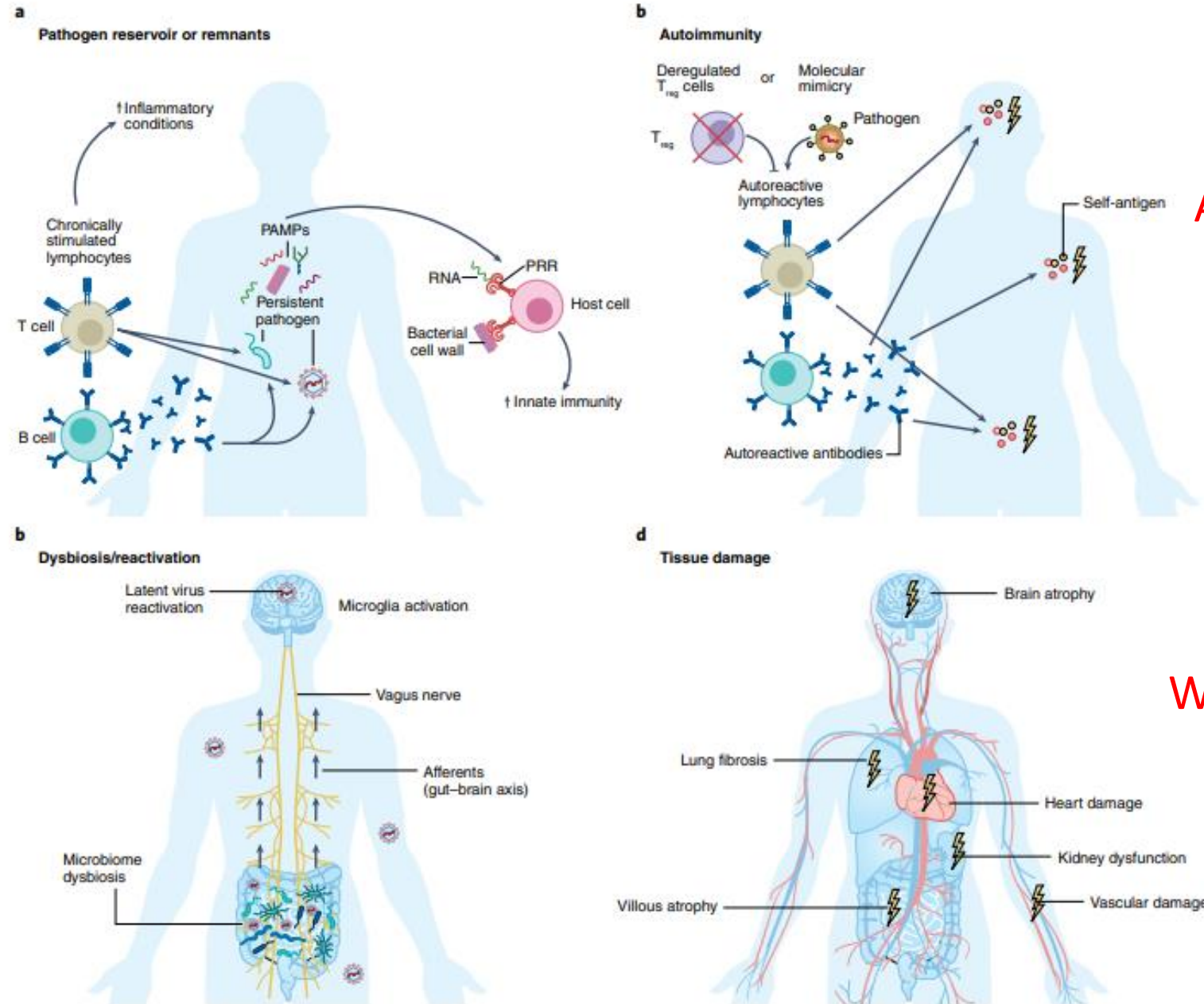
- Weefselschade :Longschade/fibrose/embolie
- Postvirale hyperreactiviteit
- Disfunctionele ademhaling

Aanwezig
blijven virus
of
virusdeeltjes

Ontregeling
microbioom en
activering
latente virussen

Choutka *et al.* Unexplained
post-acute infection
syndromes. *Nat Med*
(2022)

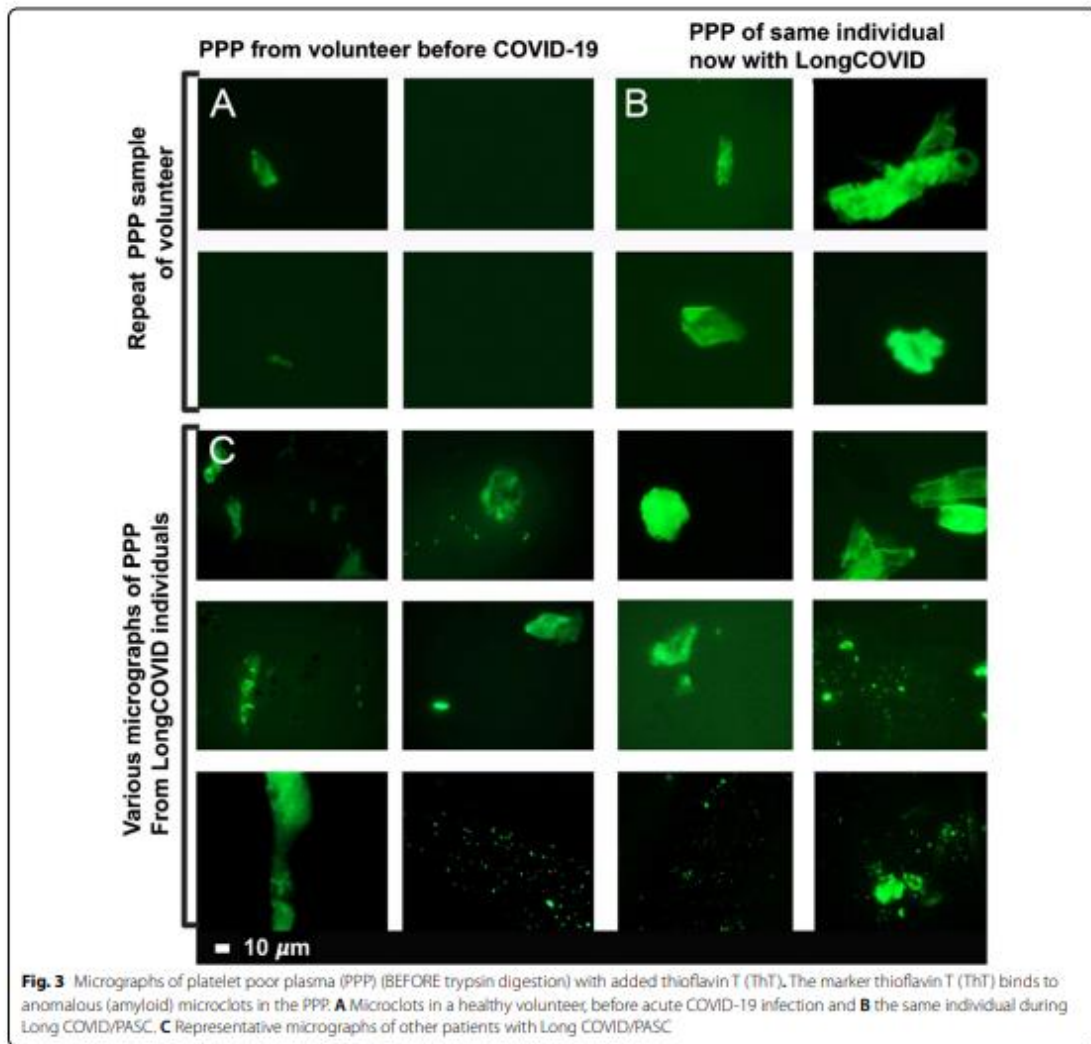
Auto-immuniteit

Weefselschade

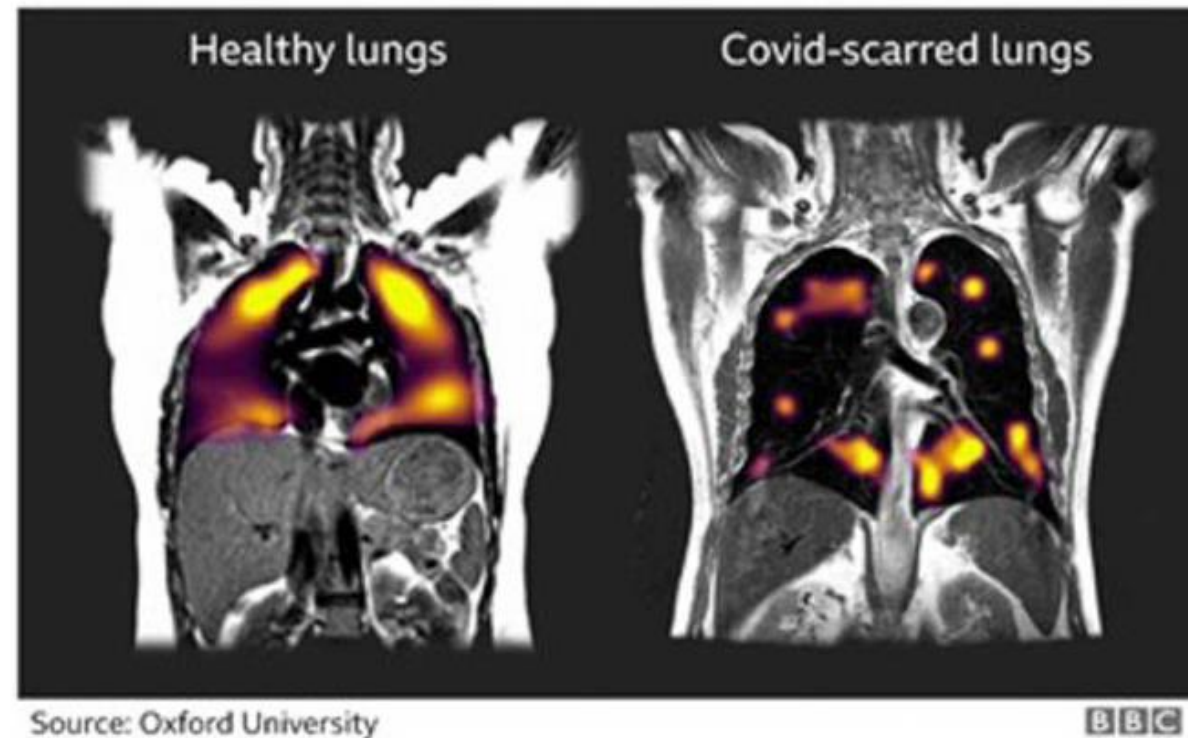
C-SUPPORT
nazorg covid-19

'Microclots'

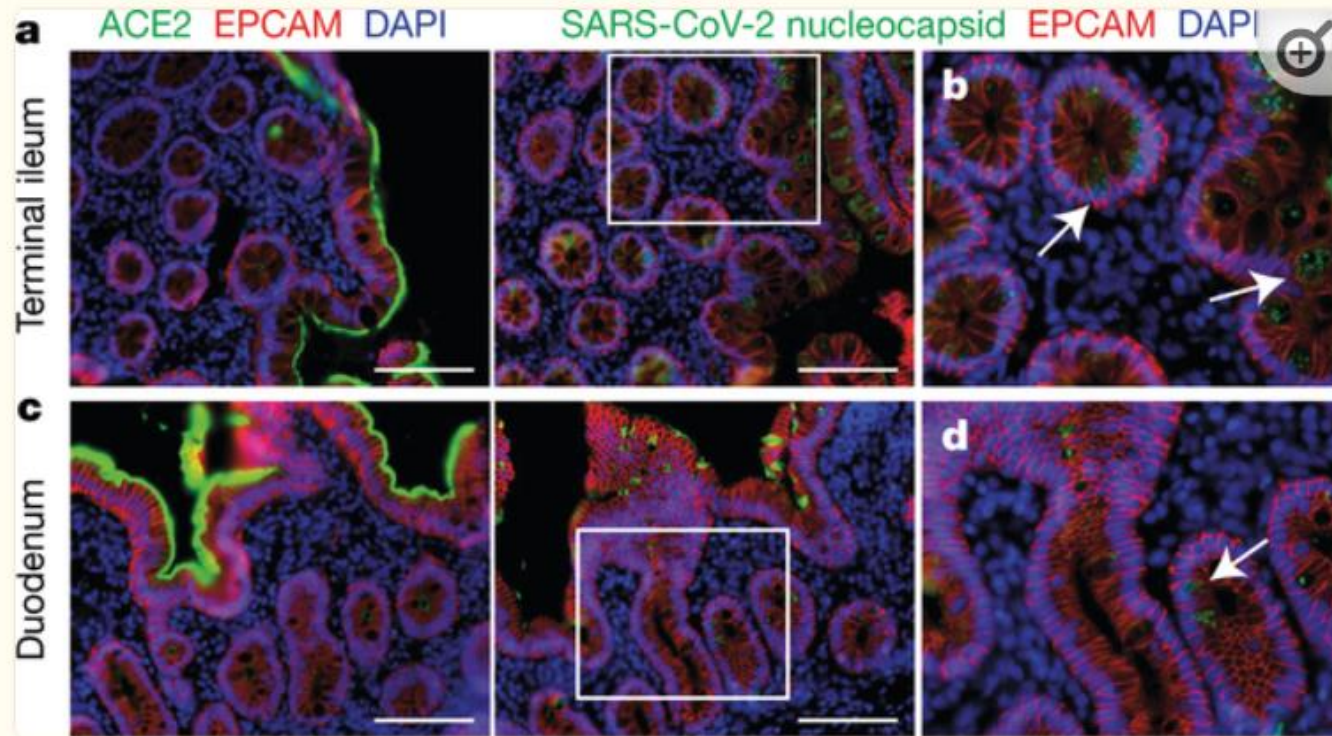
Pretorius et al. Persistent clotting protein pathology in Long COVID. Cardiovasc Diabetol. 2021

Xenon study

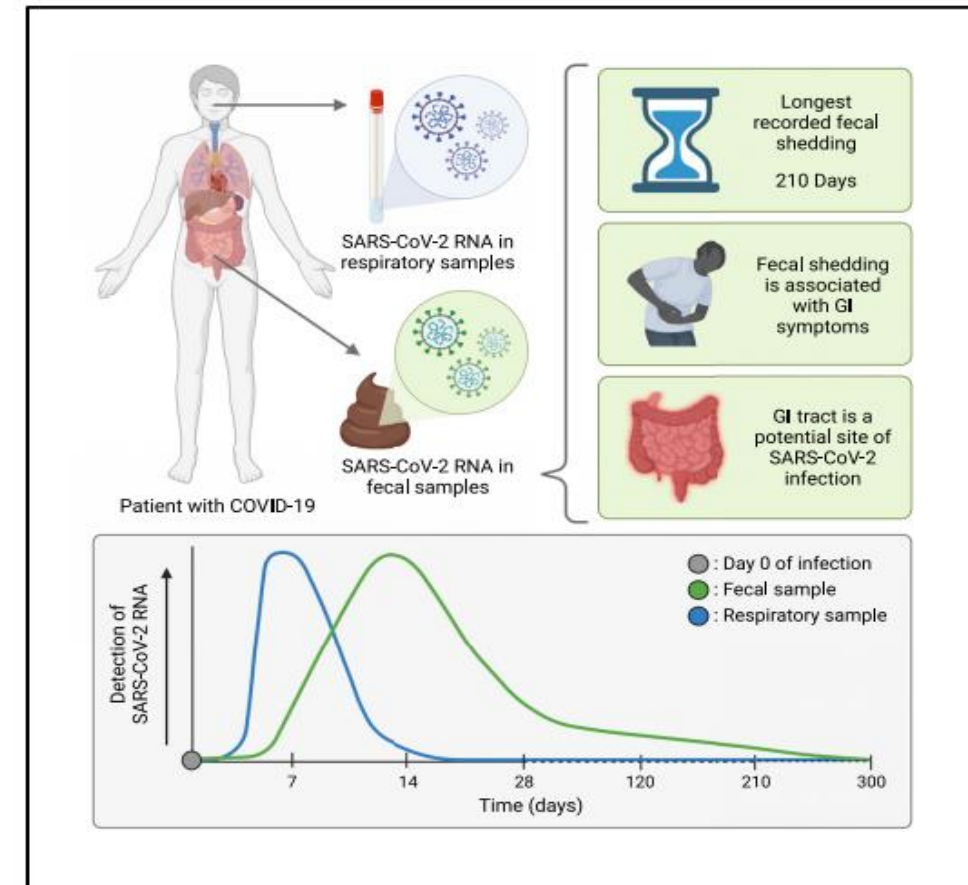

Gleeson et. Al, Oxford University

Virale persistentie

Gaebler, C., Wang, Evolution of antibody immunity to SARS-CoV-2. Nature

Natarajan et al. perform a longitudinal study of fecal SARS-CoV-2 RNA shedding in patients with mild to moderate COVID-19, revealing that patients can shed RNA

Natarajan et al., Gastrointestinal symptoms and fecal shedding of SARS-CoV-2 RNA suggest prolonged gastrointestinal infection, Med (2022),

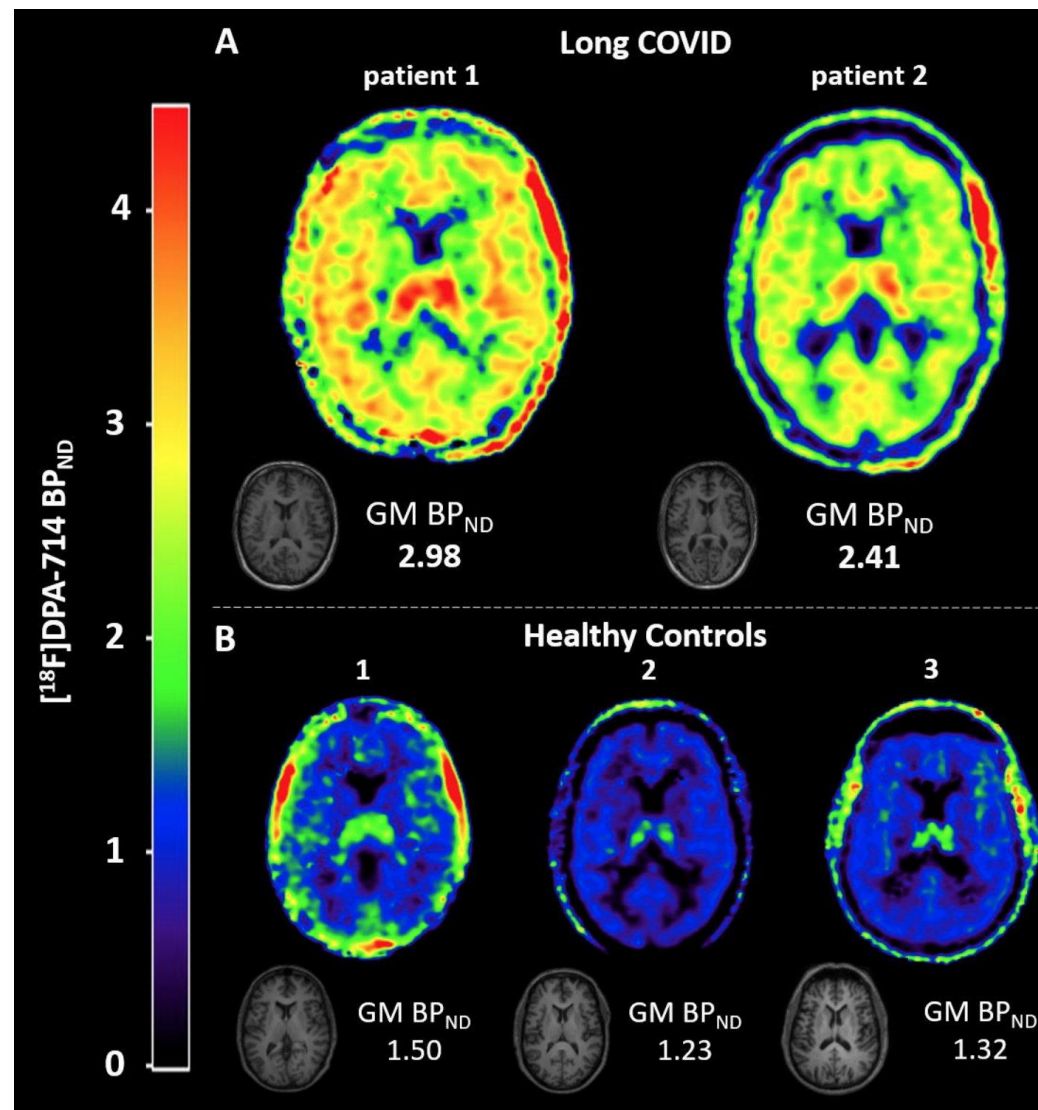
Ontsteking in het brein

Voorpublicatie UMCU/A-UMC

Long COVID is associated with
extensive in-vivo
neuroinflammation on [^{18}F]DPA-
714 PET

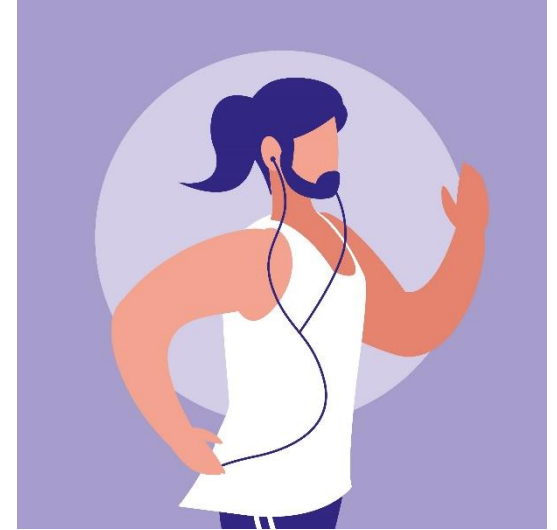
D. Visser et al

Juni 2022

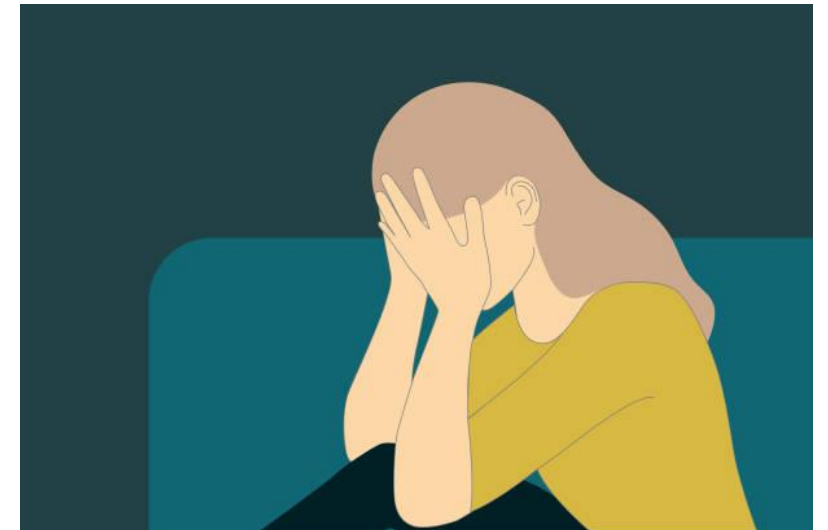
Vervolg casus Suzanne

Via cardioloog: ritmevertrager

Ergotherapie, fysiotherapie (langzame opbouw)
psycholoog

Part-time aan het werk vanuit huis,
'2^e spoor'

Pollvraag

Een verwijzing naar een logopedist is een goede keus bij aanhoudende klachten van kortademigheid

Ja/nee

Voor de praktijk

- ICPC-code Langdurige klachten na Covid-19: R83.04
- NHG-standaard 'Langdurige klachten na Covid-19' met e-learning
- Webinar 2 juni 2022 FMS/NHG
- Voor patiënten: webinars op PostcovidNL.nl

C-SUPPORT
nazorg covid-19

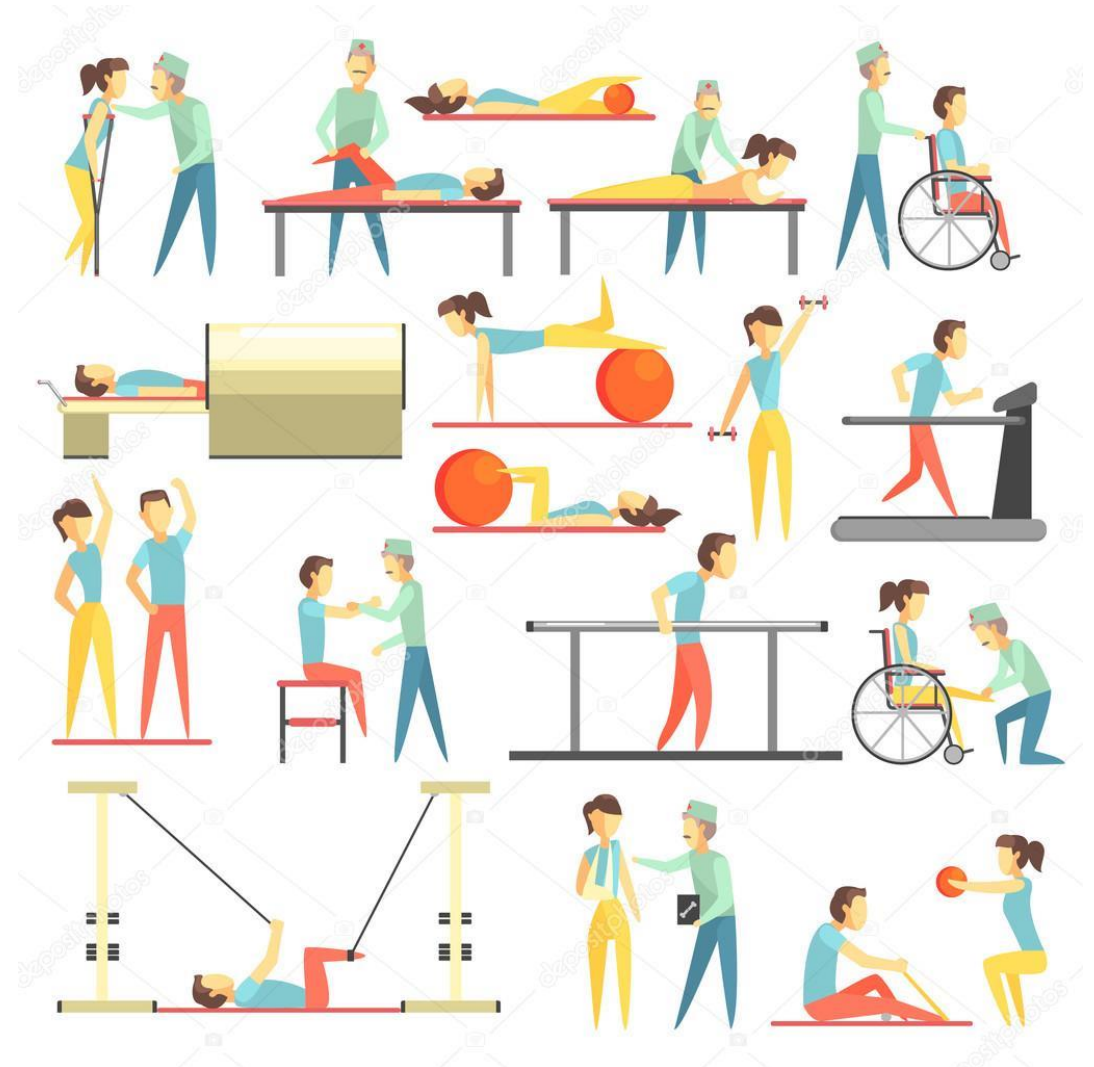
Paramedische zorg

Herstelzorgregeling:

verlenging tot augustus 2023

Fysio/Ergo/Logo/Dietetiek

- **Psychosociale ondersteuning**
POHGGZ/GBGGZ

Vaak goed:

- Niet alle paramedici tegelijk
- ‘Ergo Eerst’, dan pas trainen
- Afstemming (para)medici onderling
Maar... bij wie ligt de regie?

Wat kunnen we als huisarts doen

- Erkenning, herkenning, luisterend oor, meedenken in plaats van oplossen
- Open staan voor het 'niet-weten'
- Houd contact

Tot slot, om mee te nemen

- Het postcovidsyndroom kent ‘vele gezichten’ en meerdere ‘disease drivers’
- Veel meer onderzoek is nodig, maar weten niet ‘niks’
- Begeleiding is een uitdaging en ligt vooral in de eerste lijn

Dank en succes!
Vragen?

E.Hofman@C-support.nu

